

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації
Магац Наталії Сергіївни
на тему «Екологізація економічних відносин в сфері водокористування»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD)
за спеціальністю 051 - Економіка
з галузі знань 05 - Соціальні та поведінкові науки

1. Актуальність теми дослідження. Природні водні ресурси є одним з визначальних факторів економічного благополуччя національного господарства України. Трансформація економічних відносин щодо використання водних ресурсів відбувається під впливом розвитку екологічно орієнтованих економічних моделей, таких як циркулярна, зелена та блакитна економіка, де головний акцент переноситься не лише на збереження природних ресурсів, але й на імплементацію соціо-економіко-екологічних цілей суспільного розвитку. Процеси екологізації господарської діяльності створюють для підприємств і спільнот нові можливості економічного розвитку, особливо, коли під впливом військової агресії РФ руйнуються об'єкти водної інфраструктури та зростає попит на якісну воду. Серед ключових завдань розвитку господарських систем та підприємницької діяльності в цих умовах постає завдання вдосконалення підходів, принципів та методів, якими забезпечується інтеграція екологічних принципів у економічну діяльність для раціонального водокористування на засадах соціальної відповідальності бізнесу в контексті сучасних концепцій суспільного розвитку.

Відаючи належне науковому здобутку попередніх досліджень щодо екологізації економічних відносин у сфері водокористування потрібно зазначити, що є необхідність їх розвинення у таких напрямках: розвиток теоретичних підходів щодо формування економіко-екологічних відносин у сфері водокористування в умовах природної монополії; розробка методичного забезпечення оцінювання ступеня екологізації підприємницької діяльності; розвинення методичних підходів оцінювання соціальної відповідальності підприємств водопровідно-каналізаційного господарства; розробка організаційно-економічного механізму екологізації економічних відносин у

сфері водокористування, а також розвинення принципів повоєнної розбудови та розвитку водогосподарської інфраструктури України з урахуванням міжнародних директив та кращих практик. Все це обумовило актуальність теми дисертаційної роботи **Магац Наталії Сергіївни**, яка присвячена вирішенню актуальних, методологічно значущих, практично спрямованих питань забезпечення екологізації економічних відносин у сфері водокористування на засадах соціальної відповідальності підприємницької діяльності.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано в рамках наукових досліджень ДУ «Інституту ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України». Вона є складовою держбюджетних тем: держбюджетна тема «Імперативи соціально відповідального бізнесу на засадах екологізації економіки» (2022 р., номер державної реєстрації 0122U000748). Особистий внесок дисертанта: визначено пріоритетні завдання у сфері водокористування України у повоєнний період, на основі аналізу сучасного стану та тенденцій розвитку водного господарства України; розроблено критерії та інструменти впровадження соціальної відповідальності на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства, а також методичні підходи щодо оцінювання компонент соціальної відповідальності підприємств водопровідно-каналізаційного господарства; визначено кращі практики, що спрямовані на досягнення раціонального водокористування, які доречно застосувати у повоєнний період в Україні;

- держбюджетна тема «Управління природними активами на засадах блакитного зростання» (2022-2024 рр., номер державної реєстрації 0122U000738). Особистий внесок дисертанта: розвинуто методологічні аспекти верифікації водної інфраструктури, а саме запропоновано цілі та задачі, уточнено принципи та підходи, які на відміну від існуючих, передбачають врахування специфіки функціонування водних господарств; обґрунтовано критерії проведення верифікації об'єктів водогосподарської інфраструктури; запропоновано алгоритм проведення верифікації об'єктів водогосподарської інфраструктури, що може бути застосовано суб'єктами управління водним господарством України на національному, регіональному, басейновому та місцевому рівнях;

- держбюджетна тема «Механізми структурної трансформації підприємницького сектору України на засадах резильєнтного розвитку

економіки» (2023-2024 рр., номер державної реєстрації 0123U100206). Особистий внесок дисертанта: розроблено науково-методичні засади щодо оцінювання ступеня екологізації підприємницької діяльності у сфері водокористування що, на відміну від існуючих, застосовує комплексний підхід, а саме урахування економічних, технічних, соціальних та екологічних показників у визначенні ефективності операційних та стратегічних заходів, які спрямовані на збереження водних ресурсів і забезпечення їх раціонального використання.

3. Ступінь обґрунтованості наукових досліджень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації:

Метою дисертаційного дослідження є удосконалення теоретико-методичних положень та розробка науково-обґрунтованих практичних рекомендацій щодо екологізації економічних відносин у сфері водокористування на засадах соціальної відповідальності підприємницької діяльності.

Для досягнення поставленої мети в роботі були поставлені та вирішені такі завдання:

- визначити теоретичні підходи щодо формування економіко-екологічних відносин у сфері водокористування в умовах природної монополії;
- ідентифікувати понятійно-категоріальний апарат дослідження щодо екологізації економічних відносин у сфері водокористування;
- розробити методичне забезпечення оцінювання ступеня екологізації підприємницької діяльності з урахуванням умов природної монополії;
- розвинути принципи повоєнної розбудови та розвитку водогосподарської інфраструктури України з урахуванням міжнародних директив та кращих практик;
- розвинути методичні підходи оцінювання соціальної відповідальності підприємств водопровідно-каналізаційного господарства щодо екологізації економічних відносин в сфері водокористування;
- обґрунтувати критерії та інструменти впровадження соціальної відповідальності на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства;
- визначити алгоритм та критерії верифікації водної інфраструктури з урахуванням її соціо-економіко-екологічної спрямованості;

– обґрунтувати теоретико-методичний підхід до формування організаційно-економічного механізму екологізації економічних відносин у сфері водокористування.

Об'єктом дослідження є процес екологізації економічних відносин у сфері водокористування.

Предметом дослідження є теоретико-методичні положення та науково-прикладні засади екологізації економічних відносин у сфері водокористування на засадах соціальної відповідальності підприємницької діяльності.

Методи дослідження. У роботі використано сукупність методів, принципів та прийомів наукового пізнання, у тому числі: метод ретроспективного аналізу – для визначення тенденцій та еволюції економічних відносин у сфері водокористування під впливом глобальної екологізації економіки; компонентний метод – для уточнення сутності дефініцій «екологізація економічних відносин у сфері водокористування» та «верифікація інфраструктури»; економіко-статистичного аналізу – для діагностики стану водного господарства України в довоєнний період та оцінки змін, спричинених воєнними діями, зокрема впливу на економіко-екологічні показники; системного аналізу – при дослідженні системи інструментів впровадження концептуальних засад соціальної відповідальності на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства; систематизації методичних підходів щодо оцінювання ступеня екологізації підприємницької діяльності у сфері водокористування та компонент соціальної відповідальності підприємств водопровідно-каналізаційного господарства; логічного узагальнення, аналізу та синтезу – для визначення сутності, мети та складових організаційно-економічного механізму екологізації економічних відносин у сфері водокористування.

Інформаційну основу дослідження складають наукові праці вітчизняних і закордонних учених у галузі економіки природокористування та охорони навколишнього природного середовища, законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства економіки України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерства розвитку громад та території України, Державного агентства водних ресурсів України, а також міжнародні документи, що регламентують екологічну політику та управління водними ресурсами, зокрема директиви Європейського Союзу, міжнародні угоди, документи ООН, а також статистичні дані та аналітичні звіти міжнародних

організацій, таких як Євростат, Світовий банк, ОЕСР та Програма ООН з навколишнього середовища.

Дисертаційна робота виконана в повному обсязі відповідно до поставлених завдань, отримані наукові результати в повній мірі відповідають заявленій темі роботи та поставленим завданням. За результатами дослідження зроблено висновки, що кореспондуються з темою дисертації та елементами наукової новизни. В роботі є значна кількість малюнків, таблиць та формул, які є власним авторським доробком.

4. Наукова новизна одержаних результатів. Найбільш вагомими результатами, що мають наукову новизну та одержані автором особисто, є такі:

удосконалено:

- теоретичні підходи до екологізації економічних відносин у сфері водокористування шляхом обґрунтування динамічного переходу від ресурсомісткої моделі господарювання, заснованої на однобічній експлуатації водних ресурсів, до інтегрованої моделі блакитної економіки що, в умовах природної монополії, передбачає гармонійне поєднання економічної вигоди, соціальної відповідальності та екологічної стійкості задля сталого розвитку та інтеграції водогосподарської діяльності у природні екосистеми;

- понятійно-категоріальний апарат економіко-екологічних відносин на основі уточнення дефініцій: а) «екологізація економічних відносин у сфері водокористування» як процесу системного впровадження екологічних принципів та підходів в усі аспекти господарської діяльності, що пов'язана з використанням водних ресурсів, для зміцнення екологічної стійкості та підвищення соціальної відповідальності в економічних процесах; б) «верифікація інфраструктури» - як *процесу* перевірки відповідності інфраструктурної системи встановленим стандартам, специфікаціям та вимогам безпеки відповідно до класу надзвичайних ситуацій з урахуванням екологічної, економічної, технологічної та соціальної компонент для визначення можливості впровадження елементів циркулярної економіки та блакитно-зеленої інфраструктури; а також як *інструменту* впровадження соціально-відповідальних та екологічно-орієнтованих стратегій для задоволення інтересів суспільства і бізнесу та сталого розвитку підприємств водного господарства в цілому;

- методичне забезпечення оцінювання ступеня екологізації підприємницької діяльності у сфері водокористування що, на відміну від

існуючих, передбачає, на основі комплексного підходу, застосування системи чотирьох блоків показників: ефективність водоспоживання, управління стічними водами, дотримання нормативних вимог і соціальна відповідальність, а також рівень інноваційності, які безпосередньо впливають на екологізацію та сталий розвиток у сфері водокористування;

- методичний підхід до оцінювання компонент соціальної відповідальності підприємств водопровідно-каналізаційного водогосподарства, сутність яких, на відміну від існуючих, враховує умови природної монополії, і на основі обґрунтованих для кожної компоненти показників та індикаторів дозволяє оцінити стан соціальної відповідальності, зокрема екологічної, таких підприємств з метою виявлення недоліків системи менеджменту з організацією заходів щодо її поліпшення;

- критерії стану реалізації соціальної відповідальності бізнесу що, на відміну від існуючих, доповнено компонентами: екологічна, інституційна, інфраструктурна, соціально-економічна, інноваційна і філантропічна, відповідно до яких запропоновано інструменти впровадження соціальної відповідальності на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства, серед яких цифрове управління водними ресурсами, застосування водозберігаючих технологій та передових технологій очищення стічних вод, благодійної допомоги для оновлення водної інфраструктури.

Дістало подальший розвиток

- принципи стійкого розвитку водогосподарської інфраструктури, які враховують основні положення циркулярної економіки, блакитного зростання та соціальної відповідальності, та у розвиток вже існуючих, включають такі: інклюзивність, відповідальність, безпечність, етичність та відкритість діяльності підприємств водопровідно-каналізаційного господарства, на дотриманні яких мають визначатися вектори подальшої повоєнної відбудови та розвитку водогосподарської інфраструктури України;

- алгоритм та критерії проведення верифікації водної інфраструктури, що на відміну від існуючих, згруповано, відповідно до специфіки функціонування її об'єктів, у сім груп, (безпека та структурна цілісність, продуктивність та надійність, стійкість та вплив на навколишнє середовище, доступність та інклюзивність, сумісність та взаємодія, рентабельність та економічна доцільність, відповідність нормам і законодавчим вимогам), дотримання яких гарантуватиме надійність, стійкість та довгострокову життєздатність об'єктів водогосподарської інфраструктури;

- методичний підхід до формування організаційно-економічного механізму екологізації економіки, що, на відміну від існуючих, враховує специфіку сфери водокористування та визначено його сутність як сукупність організаційних форм та економічних важелів, спрямованих на інтеграцію екологічних принципів у практику використання водних ресурсів та забезпечення стимулювання природоохоронних заходів через удосконалення інституційного підґрунтя, інформаційно-аналітичного забезпечення, технологічну модернізацію та фінансово-економічні інструменти для досягнення оптимального балансу між економічними, екологічними та соціальними цілями розвитку водного господарства.

5. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації. У дисертації здійснено удосконалення теоретико-методичних положень та розробка науково-обґрунтованих практичних рекомендацій щодо екологізації економічних відносин у сфері водокористування на засадах соціальної відповідальності підприємницької діяльності в контексті сучасних концепцій суспільного розвитку (*сталого розвитку, циркулярної економіки і блакитного зростання*).

Теоретичні узагальнення, методичні розробки, практичні рекомендації автора включені в доповідні записки Інституту, доповідались на Вченій раді ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України» і були направлені в органи державної влади і місцевого самоврядування.

Практичне значення результатів дисертації Результати дисертаційної роботи використано в практичній діяльності:

- Міністерства економіки України (вих. лист №3832-06/72604-07 від 07.10.2024): надана інформація щодо розроблених методичних засад оцінювання ступеня екологізації підприємницької діяльності у сфері водокористування буде використана в поточній роботі Міністерства економіки України;

- Департаменту економічної політики та стратегічного планування Одеської ОДА (вих. лист №3681/02/02.1-13/2-24/13204 від 24.10.2024): надані методичні положення можуть бути використані при розробці ефективних стратегій і заходів, спрямованих на покращення екологічної стійкості водокористування та впровадження екологічних принципів у підприємницьку діяльність;

- Департаменту екології та природних ресурсів Одеської ОДА (вих. лист №4550/06/04-16/2-24/3587 від 07.10.2024; та вих. лист № 541/06/05-38/2-25/866 від 24.02.2025): запропонований комплексний підхід для оцінки ступеня екологізації підприємств водного сектора буде використаний при підготовки оновленої державної та регіональної стратегії регіонального розвитку Одеської області на період 2021-2027 рр. та регіональних програм та стратегій післявоєнного відновлення України; а також розроблені наукові, методичні та науково-прикладні результати дисертаційного дослідження будуть корисними при формуванні та реалізації державної політики в сфері циркулярної економіки та блакитного зростання в частині раціонального використання водних ресурсів.

- Департаменту екології та розвитку рекреаційних зон Одеської міської ради (вих. лист № 01-21/308 від 24.02.2025): практична значимість запропонованих механізмів спроможна посилити інтеграцію екологічних принципів у систему управління водними ресурсами, забезпечити гармонізацію економічних та екологічних інтересів; запропоновані економічні важелі є важливими і можуть бути використані для підвищення екологічної безпеки та розвитку рекреаційних зон.

6. Особиста участь автора в одержанні наукових та практичних результатів

Дисертація є самостійно виконаним, завершеним науковим дослідженням. Всі наукові результати, викладені в роботі, отримані автором особисто. Особистий внесок щодо наукових праць, опублікованих у співавторстві, зазначено у переліку публікацій за темою дисертації.

Дисертаційна робота виконана в ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України», науковий керівник д.е.н., проф., член-кореспондент НАН України, заступниця директора з наукової роботи ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України» Хумарова Н.І.

Розглянувши звіт подібності щодо перевірки на плагіат, експерти дійшли висновку, що дисертаційна робота Магац Н.С. є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Дисертація характеризується єдністю змісту та відповідає вимогам щодо її оформлення. Рукопис дисертаційного дослідження виконано у науковому стилі грамотною українською мовою.

7. Перелік публікацій за темою дисертації

За результатами досліджень опубліковано 15 наукових праць, у тому числі 1 одноосібний розділ у колективній монографії, 5 статей у фахових виданнях України категорії Б, 1 – у виданні, що індексується у міжнародній наукометричній базі Web of Science; 1 – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва і розвитку та Європейського Союзу, 7 тез доповідей в збірниках матеріалів конференцій.

Монографії / розділи

1. Магац Н.С. Соціальна відповідальність бізнесу у сфері водокористування. Імперативи соціально відповідального бізнесу на засадах екологізації економіки: колективна монографія. ДУ «Ін-т ринку і екон.-екол. дослідж. НАН України». Одеса: ДУ «ІРЕЕД НАНУ», 2024. стор.273-316. (Особистий внесок: розділ 5 «Соціальна відповідальність бізнесу у сфері водокористування»).

Статті, що входять до міжнародних наукометричних баз Scopus і Web of Science

2. N. Mahats, N. Khumarova, G. Kakabadze Assessment of economic greening efficiency in water resource management. Economics. Ecology. Socium. 2025. 1 (9).pp.1-15. DOI: <https://doi.org/10.61954/2616-7107/2025.9.1> (Особистий внесок: розробка методичних рекомендацій для оцінки рівня екологізації підприємницької діяльності у сфері водокористування).

Статті у фахових збірниках наукових праць

3. Магац Н.С., Хумарова Н.І. Реклеймінг і рециклінг стічних вод: сутність та напрями впровадження. Економічні інновації. 2022. 24, 2(83). С.195-204. [https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.2\(83\).195-204](https://doi.org/10.31520/ei.2022.24.2(83).195-204) (Особистий внесок: обґрунтування напрямів впровадження реклеймінгу і рециклінгу стічних вод для забезпечення сталого управління водними ресурсами України).

4. Магац Н.С., Хумарова Н.І. Реалізація концептуальних засад соціальної відповідальності бізнесу у забезпеченні раціонального водокористування.

Економічний форум. 2023. 1(1), С.8-17. <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2023-1-2> (*Особистий внесок*: розрахунок ефективності водокористування в Україні та визначення кращих практик соціально-відповідального бізнесу задля забезпечення раціонального використання водних ресурсів).

5. Магац Н.С., Хумарова Н.І., Костецька К.О., Голікова О.С. Innovative approaches to utilizing water infrastructure in resort economy. Economic innovations. 2023. 25, 4(89). С.134-141. [https://doi.org/10.31520/ei.2023.25.4\(89\).134-141](https://doi.org/10.31520/ei.2023.25.4(89).134-141) (*Особистий внесок*: виявлення диспропорцій в системі водного господарства Одеської області та визначення напрямів їх подолання)

6. Mahats N. Formation of an organizational and economic mechanism for the greening of economic relations in the water use sector. Вісник економічної науки України. 2024. 2 (47). pp. 24-31.

7. Mahats N. Greening of economic relations in the water use sector as a component of modern concepts of social development. Economic innovations. 2025. 27, 1(94). pp. 66-71.

*Статті у періодичному науковому виданні держави, яка входить до
Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського
Союзу*

8. Mahats N. Principles of water infrastructure management in ensuring sustainable water use in Ukraine. Agora International Journal of Economical Sciences, 2023, 17 (1), 70-82. <http://univagora.ro/jour/index.php/aijes/article/view/5764/1960>

Тези доповідей науково-практичних конференцій

9. Магац Н.С. Деякі аспекти реалізації соціальної відповідальності бізнесу у сфері водокористування України у повоєнний період. Проблеми розвитку суспільства та держави: сучасні наукові виклики: матеріали I Всеукр. наук. конф. мол. вчених (м. Одеса, 02 грудня 2022 р.). Одеса: Департамент освіти і науки Одеської ОДА, 2022. С. 76-81.

10. Магац Н.С., Хумарова Н.І. Інструменти впровадження соціальної відповідальності на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства. Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика: матеріали V Міжнар. літнього наук. симп. (м. Одеса, 29–30 липня 2022 р.). Одеса: ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр

прикладної інформатики НАН України. Одеса, 2022. С. 44-48. (*Особистий внесок*: розробка інструментів впровадження соціальної відповідальності на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства).

11. Магац Н.С., Хумарова Н.І. Критерії оцінки соціальної відповідальності підприємств водопровідно-каналізаційного господарства. Формування ефективної системи управління та публічного адміністрування в умовах транзитивної економіки: матеріали IV Міжн. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Харків, 21 вересня 2022 р.). Харків: Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова. 2022. С. 63-68. (*Особистий внесок*: розробка критеріїв оцінки соціальної відповідальності підприємств водопровідно-каналізаційного господарства).

12. Магац Н.С. Основні пріоритети розвитку підприємництва в курортній економіці Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівня: матеріали XXI міжн. наук.-практ. конф. (26-27 квітня 2023 р.). Одеса, 2023. С. 154-158.

13. Магац Н.С. Верифікація як інструмент менеджменту водної інфраструктури Теорія та практика менеджменту: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (24-26 травня 2023 р.). Луцьк, 2023. С. 162-165.

14. Магац Н.С. Сучасні підходи до управління водною інфраструктурою курортної економіки: досвід Ізраїлю та Одеської області. Природні лікувальні активи, реабілітація та курорти : матер. Першої Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 14-15 листопада 2024 р.). Одеса: ДУ «ІРЕЕД НАНУ», 2024. С. 32-34. <https://doi.org/10.31520/8102314007>

15. Магац Н.С. Водні ринки як механізм демонополізації та підвищення підприємницької активності у сфері водокористування. Детермінанти соціально-економічного відновлення держави, регіонів та суб'єктів господарювання: матеріали II міжн. наук.-практ. конф. (14-15 листопада 2024 р.). Рівне. С. 595-597.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Магац Наталії Сергіївни «Екологізація економічних відносин в сфері водокористування», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії, за своїм науковим рівнем та практичною цінністю, змістом та оформленням повністю відповідає всім вимогам наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а також вимогам пп. 6-8 Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова КМУ №44 від 12.01.2022р. зі змінами від 08.05.2024р.).

РЕКОМЕНДУВАТИ:

Дисертаційну роботу Магац Наталії Сергіївни «Екологізація економічних відносин в сфері водокористування», подану на здобуття ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 051 – Економіка з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки, до захисту у разовій спеціалізованій раді.

Рішення ухвалено членами науково-методологічного семінару.

Голова науково-методологічного семінару
за спеціальністю 051 - економіка,
д.е.н., проф., заступник директора
з наукової роботи

ДУ «Інститут ринку і економіко-
екологічних досліджень НАН України»

«12» березня 2025 року



Олександр ЛАЙКО